

یادداشت

رکن اصلی صندوق‌های بازنشستگی تکمیلی

سید جواد درواری

کارشناس بازار سرمایه

صندوق بازنشستگی، صندوقی است که توسط کارفرما و به‌منظور حفظ و مدیریت سرمایه کارمندان شرکت تأسیس شده و وجوه سرمایه‌گذاری شده در این صندوق، توسط کارفرما و کارمندان جمع‌آوری می‌شود. هدف اصلی تأسیس این صندوق‌ها، افزایش دارایی و ایجاد منافع برای آن دسته از کارکنانی است که به سن بازنشستگی رسیده‌اند. صندوق‌های بازنشستگی معمولاً توسط نهادهای مالی در خارج از شرکت کارفرما مدیریت می‌شوند. در ایران، علاوه بر سازمان تأمین اجتماعی، صندوق بازنشستگی کشوری نیز وظیفه خدمت‌رسانی به بازنشستگان دولت را برعهده دارد و زیر نظر وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی اداره می‌شود. اداره امور بازنشستگی و از کارافتادگی، اجرای قوانین و مقررات مربوط به بازنشستگی، اجرای مصوبات شورای سازمان بازنشستگی کشوری نمونه‌هایی از مسئولیت‌های این دو سازمان است. همچنین برخی از صنایع و شرکت‌های بزرگ اقدام به تأسیس صندوق بازنشستگی برای کارکنان زیرمجموعه خود کرده‌اند؛ مانند صندوق بازنشستگی نفت، صندوق بازنشستگی بانک‌ها، صندوق بازنشستگی فولاد و... . در راستای عمل به مسئولیت اجتماعی، سازمان بورس و اوراق بهادار و براساس پیشنهاد مرکز نظارت بر صندوق‌های سرمایه‌گذاری سازمان بورس، ساختار کلی تأسیس «صندوق‌های سرمایه‌گذاری بازنشستگی تکمیلی» مطرح و مورد موافقت و تصویب هیأت‌مدیره سازمان بورس و اوراق بهادار قرار گرفت تا کارکنان و بازنشستگان بتوانند از پتانسیل‌های بازار سرمایه و منافع بلندمدت و پایدار بهره‌مند شوند. بر این اساس و مطابق ابلاغیه مربوطه، ساختار صندوق سرمایه‌گذاری بازنشستگی تکمیلی مبتنی بر صدور و ابطال است و ارزش مبنای واحدهای سرمایه‌گذاری صندوق ۱۰ هزار ریال است. صندوق در سهام از نظر ترکیب دارایی، با ویژگی شاخصی یا ضدبوق در صندوق سپاهی است. این صندوق غیر از واحدهای ممتاز دارای سه نوع واحد عادی شامل واحدهای عادی نسوع اول، واحدهایی که طبق اعلام کارفرما، به نام کارفرما صادر می‌شود و واحدهای عادی نوع دوم، واحدهایی که طبق اعلام کارفرما به نام نیروی کار صادر می‌شوند و واحدهای عادی نوع سوم، واحدهایی که سایر سرمایه‌گذاران در زمان پذیرهنویسی یا در زمان فعالیت صندوق می‌خرند. از سویی مدیر صندوق صرفاً بر اساس درخواست صدور و ابطال ارسال شده توسط کارفرما برای واحدهای سرمایه‌گذاری نوع اول و دوم اقدام می‌کند. عملکرد مدیر صندوق در کسب بازدهی از نظر سازمان بورس و اوراق بهادار باید قابل قبول بوده باشد تا کارفرمایان و سرمایه‌گذاران از قصد استفاده از این ابزار مالی را دارند، اطمینان حاصل کنند که منابع آن‌ها توسط افراد خبره و حرفه‌ای در بازار سرمایه مدیریت می‌شود. با توجه به سهامی بودن صندوق‌های سرمایه‌گذاری بازنشستگی تکمیلی و گزارش روزانه از خالص ارزش روز دارایی‌ها و ترکیب دارایی این صندوق‌ها، شفافیت رکن اصلی دارایی متقاضیان خواهد بود. همچنین با تأسیس این صندوق‌ها منابع پایدار و مستمر به بازار سرمایه وارد خواهد شد و این ورود جریان نقدینگی مستمر به بازار سرمایه در بلندمدت، توسعه این بازار را به دنبال خواهد داشت. در کنار این صندوق‌های بازنشستگی تکمیلی، سایر ارکان بازار سرمایه از جمله بورس کالا نیز به شفافیت اقتصادی کمک می‌کنند. در این رابطه تجربه سایر کشورها نشان می‌دهد که وجود بورس‌های کالابه کارآمدتر شدن اقتصاد کمک می‌کنند. بدون بورس کالا راه‌یک قیمت‌استاندارد برای کالاها غیرممکن است و تولیدکننده و مصرف‌کننده مجبورند به‌طور جداگانه دنبال خریدار و فروشنده بگردند. با استفاده از این مکانیزم تولیدکنندگان با عرضه و فروش کالای خود در بورس‌ها، نه تنها در بازار داخلی به کسب سود می‌پردازند، بلکه توانسته‌اند نظر سرمایه‌گذاران خارجی را نیز جلب کنند. این منافع از وجود بورس‌های کالاناشی می‌شوند.

کارشناسان معتقدند صندوق‌های سرمایه‌گذاری بازنشستگی تکمیلی که در کنار صندوق‌های بازنشستگی اجباری شکل می‌گیرد، می‌تواند سبب‌ساز ایجاد یک نهاد بزرگ در بازار سرمایه شود. در اکثر بورس‌های دنیا، صندوق‌های بازنشستگی و بیمه‌ها بزرگ‌ترین بازیگران بازار سرمایه هستند. بنابراین این ظرفیت وجود دارد که صندوق‌های بازنشستگی تکمیلی در بلندمدت بتوانند به بزرگ‌ترین بازیگران بازار سرمایه بدل شده و در اجرای پروژه‌ها و افزایش تولید بنگاه‌های اقتصادی نقش مؤثری داشته باشند. توسعه این صندوق‌ها می‌تواند یکی از اهداف اساسی سازمان‌ها

گزارش

رامین بیات

رئیس هیأت مدیره

با توجه به وضعیت نظام تأمین اجتماعی در ایران وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی با همکاری سازمان بورس، به تازگی صندوق‌های بازنشستگی تکمیلی را به عنوان یکی از سه لایه نظام تأمین اجتماعی راه‌اندازی کرده‌اند و قرار است کار اجرایی آن را آغاز کنند. سیر تکامل صنعت بیمه و همچنین نظام تأمین و رفاه را در ایران چگونه ارزیابی می‌کنید؟

حاجی اسماعیلی: صنعت بیمه به‌رغم اینکه یک سابقه ۵۰۰-۴۰۰ ساله و حتی در بعضی از نوشته‌ها تاریخچه طولانی‌تری در دنیا دارد، اما هنوز صنعت جدیدی به حساب می‌آید و جزو صنایع پیشرو و خیلی نوین دنیا محسوب می‌شود. در کشور ما هم به‌رغم این سابقه، بیمه نزدیک به ۱۰۰ سال سابقه دارد که در همان زمان به‌صورت یک صندوق احتیاطی شروع شد. به نظر من با وجود اینکه انتقادهایی به عملکرد و فعالیت برخی سازمان‌ها در نحوه خدمات‌دهی و پایداری مطرح است، صنعت بیمه در ایران رشد خوبی داشته، قابل قبول است و توسعه آن تا این مقطع توسعه خوبی بوده است. خود بیمه یک شاخص توسعه‌یافتگی است. در عین حال که پشتوانه عظیم امنیت عمومی و فردی برای آحاد جامعه به حساب می‌آید، صنعتی اقتصادی است که امروز در دنیا مطرح است، ایجاد درآمد می‌کند و به عنوان یک بنگاه بزرگ اقتصادی مطرح است. در کشور ما انگیزه توسعه بیمه و مراجعه برای داشتن بیمه نسبت به گذشته افزایش پیدا کرده است. در گذشته به دلیل سطح پایین آگاهی‌های عمومی، حتی در بین کارکنان این دانش و فهم وجود نداشت که بیمه تا چه اندازه مؤثر است و می‌تواند به آن‌ها کمک کند. الان نه تنها ما این انگیزه‌ها را در کارجویان و شاغلان می‌بینیم که اولویت‌شان در مشاغل اول بیمه است، بلکه در کسانی که بیکار و یا خانه‌دار هستند، این انگیزه برای برخورداری از بیمه بالا رفته است. دولت‌ها هم براساس تجربه‌ای که طی سال‌ها و دهه‌های گذشته به‌دست آورده‌اند، می‌دانند که بیمه یک صنعت پایه است و رفع خیلی از مشکلات، بحران‌های اجتماعی و اقتصادی فقط و فقط با پشتوانه بیمه امکان‌پذیر است. بنابراین هم مردم و هم حاکمیت این همراهی و هم‌افزایی را برای توسعه بیمه در کشورهای مختلف دارند. در ایران هم اکنون به نقطه اجماع خوبی برای توسعه بیمه رسیده‌ایم، اما آنچه اهمیت دارد، بازنگری روش‌هایی است که تا الان انجام داده‌ایم و استفاده از تجربه جهانی برای توسعه بیمه و تشکیل لایه‌های بیمه‌ای به‌صورت اجتماعی - تخصصی که باید در کشور شکل بگیرد تا نهایتاً رفاه و امنیت عمومی را ایجاد کند.

درباره این موضوع بیشتر توضیح دهید؟

حاجی اسماعیلی: در حال حاضر دغدغه اصلی فقط پشتیبانی از ناتوانی‌ها و خطرات و ریسک نیست که بیمه را ضروری کرده تا ضمانت‌ها و پیش‌بینی‌های لازم را در کسب و کارها و زندگی مردم ایجاد کند، بلکه امنیت عمومی هم خیلی برای جامعه مهم است. این هر دو مهم، جزء اساس و تکلیفی

در برنامه هفتم هم می‌بینیم که دنبال بیمه‌های اجتماعی است تا بتواند در سطح کلان مبلغی را به عنوان بیمه اجتماعی از کارفرمایان و بخش‌های فعالیت‌های اقتصادی بگیرد و تمام کسانی را که در کشور از سوسیدها و حمایت‌های سازمان‌های امدادی استفاده می‌کنند، تحت پوشش بیمه بگیرد. بخشی از مردم از کمک‌ها و پشتوانه‌های معیشتی یا مالی نهادهای حاکمیتی و امدادی برخوردارند، اما پوشش بیمه‌ای موضوع دیگری است که می‌تواند این کارها را انجام دهد. پوشش بیمه‌ای دو کار انجام می‌دهد؛ یکی اینکه ریسک را پایین می‌آورد و رفاه عمومی ایجاد می‌کند، پیش‌بینی‌ها را محقق کرده و تضمین‌های لازم را ایجاد می‌کند، چون در گذشته برای خیلی از اقدامات به دلیل خطراتی که وجود داشت و خسارت‌هایی که ممکن بود ایجاد کند، کسی جرأت این کارها را نداشت. دوم مسئله پایداری است که الان این مشکلات را می‌بینیم. بیمه اجتماعی که به عنوان لایه دوم مطرح شده، باید بتواند مشکلات به وجود آمده در حوزه تأمین و رفاه را حل کند.

با توجه به پتانسیل بیش از ۴۰ میلیون بیمه‌شده و تحت تکفل سازمان تأمین اجتماعی، تأسیس صندوق‌های بازنشستگی تکمیلی چه مزایایی دارد؟

آقا بزرگی: در حال حاضر ارزش صندوق‌های بازنشستگی در کل دنیا ۳۵ تریلیون دلار است. این آمار بانک جهانی در سال ۲۰۱۹ است. به ترتیب ژاپن با ۱۱،۱۴۰ میلیارد دلار، نروژ با ۸۸۰ میلیارد دلار، کره جنوبی با ۴۲۹ میلیارد دلار و چین با ۲۴۷ میلیارد دلار. بیشترین ارزش صندوق‌های بازنشستگی در دنیا را دارند. بر این اساس، به نظر من صندوق‌های بازنشستگی

حاجی اسماعیلی: در حال حاضر دغدغه اصلی فقط پشتیبانی از ناتوانی‌ها و خطرات و ریسک نیست که بیمه را ضروری کرده تا ضمانت‌ها و پیش‌بینی‌های لازم را در کسب و کارها و زندگی مردم ایجاد کند، بلکه امنیت عمومی هم خیلی برای جامعه مهم است

آقا بزرگی: یکی از بزرگ‌ترین و بارزترین نقاطی که برای ایجاد فرهنگ سرمایه‌گذاری غیرمستقیم در بازار سرمایه می‌توانیم روی آن تمرکز داشته باشیم، واگذاری مدیریت صندوق‌ها به دست کارشناسان خبره، مجرب و حرفه‌ای است

و نهادهای مالی باشد. همچنین ضمن آگاهی‌رسانی به کارفرمایان و کارکنان و فرهنگ‌سازی، مزایایی از جمله تخفیف‌های مالیاتی برای کارفرمایان مشارکت‌کننده در نظر گرفته شود، چرا که نتیجه توسعه این صندوق‌ها موجب افزایش استاندارد زندگی بازنشستگان، کاهش فشار بر دولت و صندوق‌های بازنشستگی، شفافیت عملکرد، مشارکت شرکت‌های خصوصی، افزایش امنیت روانی کارکنان و خانواده‌ها و نهایتاً رونق بیشتر بازار سرمایه خواهد بود. علاوه بر منافع سرمایه‌گذاری در این صندوق‌ها برای اشخاص، یکی از مهم‌ترین مزایای راه‌اندازی صندوق‌های بازنشستگی تکمیلی این است که به صورت ماهانه

بزرگ‌ترین پتانسیل و بهترین مرکز جمع‌آوری منابع نقد از آحاد مردم است. همین ۴۰ میلیون نفر مخاطب با بازار هدفی که ما در ایران داریم به عنوان بیمه‌شده مستقیم و غیرمستقیم تأمین اجتماعی، بهترین پتانسیل است. همان‌طور که سازمان تأمین اجتماعی، شستا را قطب بزرگ اقتصادی کشور مطرح کرده، این امکان و سازوکار صندوق‌های تکمیلی نیز به خوبی شناسایی شده است. مثل موضوع سهام عدالت که از طریق توسعه چنین ابزارهایی می‌توان فرهنگ سرمایه‌گذاری غیرمستقیم در بازار سرمایه را تقویت کرد و گسترش داد.

برای تحقق این موضوعی که به آن اشاره کردید، چه باید کرد؟

آقا بزرگی: یکی از بزرگ‌ترین و بارزترین نقاطی که برای ایجاد فرهنگ سرمایه‌گذاری غیرمستقیم در بازار سرمایه می‌توانیم روی آن تمرکز داشته باشیم، واگذاری مدیریت صندوق‌ها به دست کارشناسان خبره، مجرب و حرفه‌ای است. مدیریت صندوق و اینکه در چه راستایی حرکت کند، اهمیت بیشتری دارد تا اینکه منابع و نقدینگی را به چه نحوی جذب کنیم و این نقدینگی کجا صرف شود. بحث این است که می‌خواهیم انواع امکانات، ابزارهای مالی و راهکارهای مختلف را به کار بگیریم، از تمام امکانات استفاده کنیم و بعد به‌طور بهینه، نقدینگی را به سمت صنعت و تولید هدایت کنیم. این آمار و ارقامی که ذکر کردم، تا حدود زیادی نشان می‌دهد که عمده فعالیت در ارتباط با تجهیز منابع و سپرده‌گذاری منابع در بانک است. این موضوع بر خلاف رویکردهای بازار سرمایه است. بنابراین این عدم تقارن تمرکز نقدینگی بر صندوق‌های سرمایه‌گذاری نشان می‌دهد که در حوزه جذب نقدینگی و هدایت آن به سمت تولید و صنعت نه تنها موفق عمل نکرده‌ایم، بلکه کماکان تحت تأثیر همان فرمول اولیه هستیم که بیش از ۷۵-۷۰ درصد از منابع مورد نیاز تولید و صنعت ما از بازار پول تأمین می‌شود و نقش بازار سرمایه به‌مراتب کم‌رنگ‌تر بوده است.

برای توسعه فرهنگ سرمایه‌گذاری غیرمستقیم در بازار سرمایه چه باید کرد؟

آقا بزرگی: در این رابطه باید اشاره کرد که اصل اولیه

یعنی به اعتقاد شما لایه دوم نظام تأمین اجتماعی تکمیل شده است؟

حاجی اسماعیلی: بله، خوشبختانه این فهم و اجماع در کشور برای گسترش لایه دوم بیمه‌های اجتماعی ایجاد شده است. سیاست‌های کلی تأمین اجتماعی هم به این سمت حرکت کرده و ما الان رگه‌هایی از این نوع گرایش را به صورت اجرایی